

Julio¹

Lehet-e egy régi barátról hiteles arcképvázlatot írni? Érdekes-e egyáltalán a tárgyilagosság követelményeihez ragaszkodni, ha a „riportalanyt” és az újságíró számos közös élmény emléke köti össze? Vagy becsületesebb eljárás, ha a portréfestő úszik az árral, s vállalja a személyes hangvétel kockázatát, esetleg a „privatizálás” vádját?

Aki ismeri *Horváth Gyulát*, a Kaposvári Mezőgazdasági Főiskola docensét, hazánk egyik legfiatalabb történész kandidátusát, a magas árfolyamon jegyzett Latin-Amerika-kutatót, tudja: csak az utóbbi módszer vezet megoldáshoz. Ez a ma harmincyolc esztendő, kissé gyors beszédű, mindig elegánsan öltözött, tekintélyes és népszerű tudós ugyanis alig különbözik attól a nyugtalan, szakadatlanul könyvtárakban bűvárkodó, de látszatra mindig kiegyensúlyozott harmadéves egyetemi polgártól, akit tizenhét esztendeje, zöldfülű elsőéves hallgatóként, Szegeden ismertem meg.

– Talán emlékszel: reggelenként borotválkozás közben spanyol kifejezéseket zsozsmáztál a kolesz mosdójában. Aztán a kiadós „operaesték”... Több kilónyi lemezt hoztál haza a SZU-ból, s bármelyiket tetted föl, pillanatok alatt a szobádban volt a fél kollégium. Csak éppen a személyes vonatkozások maradtak ki a beszélgetéseinkből. Milyen volt a gyerekkorod, a kamaszkorod?

– Átlagos kaposvári gyereksors. A Petőfi utcai általános iskolába jártam – akkoriban afféle külteleki intézményként tartották számon, de én büszke voltam arra, hogy ott tanulhatok, s büszke vagyok ma is. A Táncsicsban érettségiztem hatvannégyben. Egykori tanárain közül Borka Gézára és Miklós Endrére emlékszem különösen szívesen. Az igazi ösztönzést azonban az egyetemen kaptam, mind a pedagógiai pályához, mind a tudományos kutatáshoz, Wittmantól.

Azaz Wittman Tibortól, a József Attila Tudományegyetem professzorától, aki a németalföldi, a spanyol és a latin-amerikai történelem kutatójaként egyaránt világhírre

¹ Megjelent a *Somogyi Néplap* 1983. november 6-i számában, a „Somogyi tájak – emberek” sorozatban.
Fotó: Jávori Béla

tett szert. A nyolc idegen nyelven kitűnően beszélő tudós, tudományszervező és tanár valósággal a hallgatók bálványává vált, előadásaira úgy jártak – a nem történelem szakosok is –, mintha tetemes summákat osztogattak volna ösztöndíj-kiegészítés gyanánt.

Horváth Gyula azonban már egyetemistaként sem tartozott a bálványimádók közé.

– Meglepett, sőt megdöbbenett, milyen felkészületlenül járt be előadásokat tartani a professzor. Csak később tudtam meg: akkor dolgozott Latin-Amerika története című könyvén, nem maradt hát ideje az előadásokat megszerkeszteni. Tudásával, gondolkodásának racionalitásával, szellemességével, fanyar humorával azonban így is lenyűgözött mindannyiunkat. És megrémített... Az egyik kollokviumon elégséges osztályzattal „díjazta” kiselőadásomat, s enyhe gúnnal megjegyezte: egy potenciális történészről ez roppant kevés, s egyébként is, aki Latin-Amerikával szeretne foglalkozni, annak – a forrásmunkák bősége miatt – legalább négy idegen nyelvet kell ismernie. Ha ezt az alapfeltételt teljesítem, menjek vissza, akkor lehet szó a doktori disszertációról – így igazította el a derűlátó ifjoncot. Dacból nekiálltam tanulni. Azt terveztem, fölemelt fővel, büszkén térek vissza: megtanultam a négy nyelvet, s tisztességesen tájékozódtam Latin-Amerika történetében. S amikor visszamehettem volna – már nem volt kihez visszamenem...

Wittman Tibort negyvenkilenc éves korában a rák akadályozta meg abban, hogy tanúja lehessen az általa elhintett magvak kicsírázásának. A számos külföldi tudományos akadémia tagja, magas homlokú, elegáns, kissé gőgös professzor nem láthatta már, hogyan fejlődik és rendeződik ragyogó szaktudományos „iskolává” az a tucatnyi hallgató, aki az ő ösztönzésére választotta hivatásául a Latin-Amerika-kutatást.

– Nem volt könnyű egyedül... Egzisztenciális gondjaim is voltak, amikor hetvenben visszajöttem Kaposvárra. Tanítani szerettem volna, végigjártam hát az összes középiskolát – s mindenütt finoman eltanácsoltak, mert állítólag nem volt álláshelyük. Később az élelmiszeripari szakközépiskola kollégiumában helyezkedtem el nevelőtanárként, majd a mezőgazdasági főiskola diákokthonába kerültem. Ugyancsak nevelőtanárként kezdtem, majd igazgatóként fejeztem be ottani pályafutásomat. Tiszteltem, szerettem a diákokat, igyekeztem becsületesen dolgozni, de – mert tudtam, ezt a szakmát nem nekem találták ki – közben rengeteget tanultam. Wittman professzora gondoltam, s arra, hogy visszavár.

Az újságíró-barátnak az elmúlt években módja volt közös ismerősökre lelteni, íme tehát néhány „snitt” az akkoriban rögzített vallomásai alapján! A nevelőtanár „holtidőben” föl-alá sétálgat az udvaron, és portugál szólistát memorizál. Az óraadó tanár a szünetekben francia szöveget mormol. A kollégiumi igazgató angol verseket dudorászik. Az eredmény: Horváth Gyula felsőfokon ír, olvas és beszél oroszul, angolul, spanyolul és portugálul, középfokon franciául és – szótárral – német, olasz nyelvű szakirodalmat is olvas. Mindez azonban csupán munkaeszköz – s nem a munka végső célja.

– Volt-e kutatási területed, elhatározott célod?

– 1975, amíg a mezőgazdasági főiskola tanszékére kerültem, csak azt tudtam: Latin-Amerikával akarok foglalkozni. Azután a gazdasági szakemberek „megfertőztek”, amiért ma is hálás vagyok nekik. Ég és föld között lebegő bölcsészlelkembe oltottak egy gyakorlatiasabb szemléletmódot, megmutatták, milyen iszonyúan fáradságos munkával jár a mindennapi kenyér, mindennapi hús, a mindennapi tej és tejtermék előállítása – de tisztelték és becsülték az én humán indítatásomat, érdeklődésemet is. Így keletkezett a kompromisszum: a gazdaságtörténet mellett horgonyoztam le, gondolván: egy bölcsésznek a pragmatizmus szükségességéről sem szabad megfeledkeznie.

A konszenzus eredményes egy doktori értekezés az 1964-től hatalmon volt brazil tábornok-elnökök – Castello Branco, Medici Costa é Silva – gazdaságpolitikájáról, majd – tavaly – egy nagy visszhangot kellett kandidátusi disszertáció a mexikói gazdaság huszadik századi fejlődéséről, szerkezetének változásairól Pancho Villa és Emiliano Zapata nevezetes forradalmától napjainkig. Mindkét munkát komolyan figyelembe vették a Külügyminisztériumban és a Magyar Külügyi Intézetben, jelentős gazdasági és politikai döntéseket megelőzően. S a fiatal kandidátus több mint negyven – az Agrártörténeti Szemlében, a Világosságban, a Históriaiban, az Élet és Tudományban és másutt – megjelent írása sem kerülte el a döntésekért felelős államférfiak figyelmét.

– Milyen támogatást kaptál kutatásaidhoz az állami szervektől, illetve munkahelyedről?

– Nem panaszkodhatom. Ha könyvekre van szükségem, ha folyóiratokra, megkapom őket. A főiskola vezetői jó mecénások, persze ennek fejében jogosan várnak értékes produktumot. Ösztöndíjat két ízben kaptam eddig. Először Kubában tölthettem el három, majd Mexikóban tíz hónapot.

Az életrajz kronologikus rendje itt felborul: végelethetetlen sorban követik egymást az izgalmasabbnál izgalmasabb történetek a latin-amerikai tartózkodásról. Hősünk egyszer egy hallatlanul felkészült, de a gyakorlati életben járatlan bölcsész, aki nem tudván, hogy a Karib-tengeri szigetállamban kötelező a tegeződés, „lemagázta” a havannai könyvtárosnőt, s kivívja a sértődöttségről árulkodó kérdést: „Uram, mivel sértettem meg Önt?” – Másszor egy sokoldalúan tájékozódó politikus alkat, aki hosszan „sztorizik” arról: Kubában rengeteget tudnak hazánkról, Mexikóban azonban – bár a hatalmas országot a más világnézetek, s általában a másféleség iránti tolerancia is jellemzi – egyhangú, monolitikus tömbként képzelik el Kelet-Európát. Egyszóval: nem egy Szerb Antal tollára kívánczó, csupán a könyveket bújó szikkadt szobatudós vallomásait kell jegyzetelnie a krónikásnak, hanem egy olyan szakemberét, aki a személyes élményt is a tudományos teljesítmény nélkülözhetetlen alkotórészének tekinti.

– Megdöbbenek Mexikóban a társadalmi egyenlőtlenségek, a megdöbbsentett a rettenetes hierarchia. Az egyik oldalon a Mexiko-Cityt környező bádogvárosok szörnyű nyomora – az előítéletek eloszlásáért meg kell jegyezni: a mexikóiak hallatlanul tiszták, a legszánalmasabb bádog-, fa- vagy műanyag viskóban is ott a szappan, a spray –, a másikon a multimilliomos, akinek kastélya van, mesterséges tava kacsákkal, földbirtokai, aki állig fölfegyverzett „gorillák” őrizetében demagóg módon hangoztatja a választási kampány idején: én is paraszt vagyok! Sokszor jártam azték, maya tolték indiánok között – ők alkotják a lakosság egyharmadát –, nyomorúságuknál jobban csak kedvességükön, vendégszeretetükön lepődtem meg, s kitartásukon, mellyel identitásukat őrzik. Tanulmányoztam Uxmall városának régi indián építészeti emlékeit, a dzsungelben végzett nagyszabású ásásokat, a rengeteg piramist és a trockizmusnak, a „permanens forradalom” elve továbbélésének mechanizmusát. Ez utóbbi tudjuk fontos eleme Mexiko politikai életének. A Latin-Amerikára olya jellemző ideológiai összetettségre mégis egy Kubában történt esetet kell említenem példaként. Egy kis viskóra bukkanván öreg névvel találkoztam valahol a vidéken. Láthatta arcomon a meghökkenés jeleit, amint a falon egymás mellett pillantottam meg Mária és „Che” Guevara képét, mert így okosított ki: „Mária adta nekünk „Che”-t, ő pedig adta a kenyeret”. A világnézeteknek ezt a kevertségét, s a küldetésstudatot tartom magam is a latin-amerikai népek legkarakterisztikusabb vonásának. És a közvetlenséget. Mindenütt Julio voltam, s nem Horváth úr, Horváth elvtárs. Igaz a tudományért szenvedtem a hőségtől, vizet a fertőzésveszély

miatt egy kortyot sem ihattam. S az utazgatás sem volt kényelmes – mégis megérte... Szívesen eltöltenék hasonló körülmények között egy esztendő Brazíliában is.

A hatalmas tudás- és élményanyag s kiváló előadói kvalitásai okán Julio – a főiskolai hallgatók szavazatai alapján – négyszer nyerte el „az év legnépszerűbb tanára” címet. Egyetemi, kutatóintézeti állásra – bár a sors többször is megkísértette már – nem pályázik. A tudomány helyett a napi politika ügyes-bajos dolgaival foglalatalkodó volt hallgatótárs kételkedő fejcsoválására és ellenvetésére – „de hiszen ez kisváros, innen olyan sokan menekültek már el!” – derűs mosollyal felel.

– Valóban kisváros Kaposvár. De itt kevés a külsőséges csábítás, a kísértés, a lehetőség a hiábavaló időtöltésre. Itt lehet tanulni, kutatni, írni. Most éppen az akadémiai doktori dolgozatomat tervezgetem. Szeretném megragadni a mexikói, a brazíliai és általában a latin-amerikai populizmus – az osztályellentétek „elsimítására” törekvő, a tömegek egyesítéséért fáradozó magatartás – gyökereit.

A Wittman-iskola növendéke, a Politikatudományi Társaság alapító tagja azonban nemcsak tudós, nemcsak politikus. Tanár is, akinek egyik legfontosabb célja: az ifjúsággal megismertetni a hatalmas indián-spanyol-portugál földrésztörténetét. Ott szerepel tehát a tervek között egy kötet – talán a Móra Kiadó Így élt-sorozatában jelenne meg – a két mexikói szabadsághősről, Pancho Villáról és Zapatáról, vagy Simon Bolívarról, a kétszáz esztendeje született „felszabadítóról”.

– Változatlanul operalemezek hallgatása közben írsz és olvasol?

– Gyakran. Ha spanyol vagy latin-amerikai témával foglalkozom, rendszerint Carmen felvételét teszem föl. Ilyenkor ott(hon) érzem magam...

Lengyel András